УДК 327(82)

Бредіхін А.В., *Донецький національний університет*

Бредіхін Андрій Володимирович (1974 р.н.). У 1996 р. закінчив історичний факультет Донецького державного університету. Кандидат історичних наук, доцент кафедри політології Донецького національного університету. Тема докторської дисертації: *"Роль перонізму і неоперонізму в історії Аргентини".*

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА АРГЕНТИНИ

Однією з актуальних проблем новітньої історії Аргентини є дослідження її зовнішньої політики в поставторитарний період. У статті аналізуються деякі напрями зовнішньополітичного курсу Р.Альфонсіна й К.Менема.

One of the actual problems of the newest history of Argentina is research of its foreign policy during the post-authoritative period. In the article some directions of a foreign policy of R.Alfonsina and K.Menema are analyzed.

Розглядаючи зміни, що здійснюються в Латинській Америці в 80-90-х рр. XX ст., варто акцентувати увагу на змінах у сфері зовнішньої політики. На даному етапі історії країн латиноамериканського регіону зміни в цій області символізували розрив з авторитарним минулим. У зв'язку з цим вибір об'єкта дослідження не є випадковим. Слід зазначити, що саме ця латиноамериканська країна найбільш динамічно розвивала свою зовнішню політику.

Зовнішня політика латиноамериканських країн, у тому числі Аргентини, аналізувалася як закордонною, так і вітчизняною історіографією [1]. На сучасному етапі закордонні дослідники найбільш детально охарактеризували зовнішньополітичну діяльність латиноамериканських країн, у тому числі Аргентини. Російський латиноамериканист К.А.Хачатуров у книзі "Латиноамериканські уроки для Росії" присвятив розділ зовнішньополітичним орієнтирам держав регіону. К.А.Хачатуров особливу увагу приділяє регіональним центрам сили, до цієї категорії відносяться Бразилія, Мексика, Аргентина. Автор книги акцентує увагу на основних характеристиках діяльності латиноамериканських країн у цій сфері. У роботі Пітера Кальвокоресcі "Світова політика після 1945 року" особлива увага приділяється конфлікту між Великобританією й Аргентиною, що прискорив перехід від авторитаризму до демократії. П.Кальвокоресcі розглядає не тільки зіткнення Великобританії з Аргентиною, але акцентує увагу на причині поліпшення відносин між двома країнами.

Однією з найбільш важливих складових зовнішньополітичної активності Аргентини в 80-90-ті рр. є відносини зі США. В.П.Сударєв у книзі "Взаємо-залежність і конфлікт інтересів. США і Латинська Америка (друга половина XX століття)" проаналізував саме цю складову. В.П.Сударєв розглянув не тільки контакти Аргентини зі США, але і міжамериканські відносини в історичній ретроспективі, відносини США і Латинської Америки в новому глобальному контексті кінця XX століття, а також ряд інших проблем.

Вітчизняні дослідники акцентували увагу на інтеграційних процесах у Латинській Америці. Необхідно відзначити, що даний напрямок зовнішньої політики недостатньо вивчено. Загальну характеристику інтеграційних процесів сформулював старший науковий співробітник Інституту світової економіки і міжнародних відносин В.Проненко.

Джерельну базу статті складають публікації в інформаційних виданнях "La Razon", "Jornal do Brasil", "The New York Times", а також виступи політичних лідерів латиноамериканських держав, присвячені проблемам зовнішньої політики країн

Латинської Америки, зокрема проблемам інтеграції.

Метою статті є характеристика зовнішньої політики Аргентини в 80-90-ті рр., зокрема зовнішньополітичної діяльності у період правління Р.Альфонсіна та уряду К.Менема. Методологічною основою роботи є принципи історизму й об'єктивності.

Поразка у війні з Великобританією привела не тільки до переходу від авторитаризму до демократії, але й обумовила серйозні зміни в зовнішній політиці Аргентини. Доцільно акцентувати увагу на подіях цієї війни, не характеризуючи хід воєнних дій. Таким чином, наша задача – показати зіткнення Великобританії з Аргентиною як найбільш важливу причину приходу до влади цивільних урядів, діяльність яких викликала якісні зміни зовнішньої політики Аргентини.

Операція "Суверенітет", розпочата Аргентиною, привела до розриву дипломатичних відносин з Великобританією. Маргарет Тетчер оголосила район Фолклендських (Мальвінських) островів районом бойових дій і направила туди військово-морський флот і десантників британського експедиційного корпусу.

Глава держави Гальтієрі невірно оцінив тендітний баланс, що створився у Вашингтоні між прихильниками Великобританії і захисниками інтересів Аргентини, він також недооцінив виняткову важливість морських розвідданих, що Рейган мав можливість передавати Тетчер [2]. Через три дні після перемоги Великобританії генерал Леопольдо Гальтієрі був змушений піти у відставку. Після цього в країні було відновлено цивільне правління.

Це означало не тільки відновлення представницької демократії, але і визнання того, що Латинська Америка в цілому й Аргентина, зокрема, можуть забезпечити політичну, економічну стабільність, тільки беручи активну участь у глобальних процесах. Реалізація подібної установки вимагала кардинального реформування зовнішньої політики. Ці зміни відбулися в 80-х рр. Необхідно відзначити, що це був досить тривалий процес, суперечливий за своїм характером.

Сучасна зовнішня політика латиноамериканських держав, що зазнала якісних змін, характеризується такими ознаками:

- відкритість, передбачуваність, дотримання норм міжнародного права, цивілізоване поводження;
- деідеологізація зовнішньої політики, відмова від доктрини "ідеологічних кордонів" і переходу на позиції "відповідального прагматизму", активність, прагнення уникнути ризику маргінализації у світовій політиці;
- зовнішня політика насамперед як інструмент зміцнення зовнішньоекономічних позицій з метою росту експорту, одержання закордонних інвестицій і довгострокових кредитів для розвитку національних відкритих ринкових економік, інтегрованих у світове господарство;
- реалізація миротворчого потенціалу, відмовлення від військових блоків і гонки озброєнь;
- практичні заходи з метою врегулювання на континенті міждержавних і регіональних конфліктів, у тому числі на колективній основі; готовність до компромісу при рішенні територіальних суперечок; заміна недавньої ворожості і підозрілості добросусідством і всебічним співробітництвом;
- відмова від беззастережного рівняння на США, прагнення до рівноправних партнерських відносин з великим північним сусідом; захист суверенних прав, особливо у зв'язку з дискримінаційними економічними заходами США;
- зміцнення зв'язків, насамперед торгово-економічних, з провідними європейськими державами, співробітництво, що зростає з ЄС; усвідомлення іберoамериканської ідентичності; тихоокеанський напрямок зовнішньополітичної й особливо зовнішньоекономічної діяльності [3].

Орієнтуючись на відзначені вище установки, Аргентина стала співвідносити себе з регіональними центрами сили Латинської Америки. Поряд з Аргентиною, до них відносяться Бразилія, Мексика, Венесуела, Колумбія. На нашу думку, саме ця риса визначає зовнішню політику Аргентини. Не випадково, саме ця латиноамериканська країна в більшій мірі, ніж інші держави, активізувала свою закордонну діяльність.

На наш погляд, наступною рисою, що обумовила політику Аргентини, є відмова від концепції національної винятковості – "архентинідад". Як відомо, дана концепція декларує самобутність аргентинського національного духу.

Після того, як була акцентована увага на рисах, що визначили зовнішню політику Аргентини у поставторитарний період її історії, необхідно проаналізувати конкретні дії цієї латиноамериканської країни на міжнародній арені.

Доцільно розглянути наступні напрямки зовнішньополітичної активності Аргентини: дії, зв'язані з врегулюванням прикордонних конфліктів, відносини зі США, участь в інтеграційних процесах. Список напрямків не випадковий. Саме вони відбивали кардинальні зміни зовнішньої політики.

Прикордонні конфлікти виникли у зв'язку з

непродуманими діями колоніальних адміністрацій, урядів національних держав і рядом інших причин. Тому дані конфлікти тривали протягом десятиліть, періодично набуваючи гострого характеру. У 1977-1978 рр. територіальні суперечки між Аргентиною і Чилі ледь не привели до війни. Аргентина і Чилі вживали заходів, пов'язаних з підготовкою до можливого нападу однієї з конфліктуючих сторін.

Передача влади цивільному уряду сприяла врегулюванню конфлікту. У 1991 р. Аргентина і Чилі підписали договір про мир і дружбу. У 1996 р. був підписаний договір про континентальні льодовики, це означало вирішення останнього прикордонного конфлікту.

У багатьох випадках войовничим спалахам з обох сторін передував випуск поштових марок; так, у 1936 р. у Буенос-Айресі з'явилася поштова марка з зображенням карти Південної Америки. Аргентинські картографи "помилково" приєднали до своєї країни і Фолклендські острови і частину Антарктиди, що належить Чилі [4].

Як вже було відзначено, основною причиною рішення прикордонних конфліктів між двома латиноамериканськими країнами став вступ у поставторитарний етап своєї історії. Разом з тим необхідно підкреслити, що врегулюванню конфліктів сприяли і ряд інших факторів. Лідери держав регіону, у тому числі Аргентини, вдаючись до спроб грати більш самостійну роль у світовій політиці, вирішували прикордонні конфлікти. Під самостійністю мається на увазі насамперед мінімізація впливу США на зовнішню політику Аргентини й інших країн латиноамериканського регіону. Необхідно відзначити те, що Сполучені Штати намагалися використовувати протиріччя між латиноамериканськими країнами у своїх інтересах, зокрема, під час конфлікту Аргентини з Великобританією Чилі була втягнута у війну: беручи участь в ній на стороні Великобританії. Чилі надала британським військам базу Пунта-Аренас, в країні розгорнулася антиаргентинська компанія. При цьому Чилі і США були солідарні у своїх діях у період зіткнення між Аргентиною і Великобританією.

Наступний напрямок – відносини з США. Як уже було відзначено вище, хронологічні рамки роботи охоплюють 80-90-ті рр., а саме поставторитарний період, що почався в 1983 р. США розвивали відносини з Латинською Америкою, виходячи зі своїх доктрин. "Доктрина Рейгана" ґрунтувалася на запобіганні посилення позицій СРСР у регіоні, боротьбі з міжнародним тероризмом. Наступний президент США Дж. Буш запропонував "ініціативу для Америки", у її основу була покладена ідея утворення континентальної зони процвітання, єдиного економічного простору. Зміст цієї доктрини свідчив про те, що її автори зрозуміли необоротність змін, зв'язаних із закінченням "холодної війни". Білл Клінтон не проголосив власну доктрину, хоча представники його адміністрації заявили про необхідність поширення демократії, що не вимагало створення програмного документу. Однак причина відсутності доктрини була, на нашу думку, інша. Адміністрація Білла Клінтона в більшій мірі цікавилася іншими регіонами – Югославією, Перською затокою.

Уряди Альфонсіна і Менема прагнули до зближення зі США. Більших успіхів на цьому шляху домігся пероніст К.Менем. За оцінкою міністра закордонних справ і культу уряду К.Менема Гідо ді Тельї, Аргентина повинна орієнтуватися не на країни, що не приєдналися, а на більш розвинуті, "менш численні, але більш впливові" [5]. Відповідаючи на питання, чи є Аргентина країною, що розвивається, президент Карлос Менем заявив: "Я категорично не приймаю уявлення про Аргентину як про країну, що розвивається. Ми лише країна погано керована" [6]. Тому не випадково Менем стверджував, що Аргентина повинна відігравати роль сполучної ланки між Латинською Америкою, США і Західною Європою.

Зусилля Менема, спрямовані на зміцнення відносин зі США, увінчалися успіхом. У 1997 р. Клінтон зробив візит до Аргентини. Під час візиту Аргентина була оголошена головним союзником США з числа країн, що не входять у НАТО. Вона стала першою латиноамериканською країною, що одержала подібний статус.

Вперше в історії міжамериканських відносин США настільки відверто оголосили про свого фаворита. Дана подія мала як позитивні, так і негативні наслідки.

Позитивний аспект полягав у тому, що К.Менем домігся однієї з основних цілей у зовнішньополітичній сфері – максимального зближення зі США. Негативним було те, що дії США ускладнили відносини з Бразилією, Чилі. На нашу думку, США намагалися в такий спосіб впливати на ситуацію, що склалася в МЕРКОСУР (Загальний ринок південного конусу). У зв'язку з цим далеко не випадковою уявляється заява колишнього президента Бразилії, голови комісії з міжнародних справ Сенату Ж.Сорнея. Він відкрито заявив, що "Сполучені Штати вирішили дестабілізувати МЕРКОСУР... Вони обрали для цього найбільш згубний шлях: підрив стратегічної стабільності в регіоні і пробудження атмосфери усобиць і недовіри" [7].

Атака США на МЕРКОСУР пояснювалася тим, що Вашингтон захищав свій проект – створення зони вільної торгівлі в рамках Західної півкулі. Показовим було те, що план створення цієї зони обговорювався в столиці Аргентини – Буенос-Айресі. У 1998 році відбулася нарада, у якій взяли участь заступники міністрів торгівлі 34 країн Західної півкулі. Учасники переговорів акцентували

увагу на тому, що це буде складний і тривалий процес, указуючи на такі причини:

1. По-перше, величезні диспропорції, що зберігалися в рівнях соціально-економічного розвитку 34 країн, робили вкрай важким вироблення єдиної схеми, що поєднала б споконвічно розбіжні інтереси, які допускали існування різних режимів приєднання для різних груп, або навіть окремих держав. Якщо у випадку з вже і до цього досить "інтегрованою" Мексикою процес створення НАФТА затягнувся на три роки надзвичайно складних переговорів, то яким цей термін на практиці міг виявитися для цілих об'єднань держав?

2. По-друге, фінансова криза, що розвивалася у другій половині 1998 року в Бразилії і перекинулася на сусідні країни, вже істотно ускладнила і ситуацію усередині МЕРКОСУР, і перспективи приєднання до цього блоку Андського співтовариства. Фактично весь 1999 рік пішов на адаптацію цих угруповань до посткризової ситуації, у ході якої неодноразово виникала загроза застосування до окремих країн протекціоністських заходів. Очевидно, що подібна ситуація аж ніяк не спонукала до прискореного просування по шляху реалізації проекту континентальної зони.

3. По-третє, на порозі XXI століття в наявності був ріст протекціоністських настроїв у Сполучених Штатах. На них не змогли вплинути навіть оголошені в квітні 1999 року дані про результати функціонування зони вільної торгівлі в Північній Америці, а саме те, що США за п'ять років існування НАФТА за рахунок росту експорту в цій країни одержали 12,8 млн. нових робочих місць, у той час як Мексика – 2,2 млн., а Канада – 1,3 млн. А початок у США передвиборної компанії практично виключав можливість адміністрації домогтися прискореної процедури і фактично відкладав питання до 2001 року з невизначеними перспективами [8].

Розглядаючи міжамериканські відносини, слід зазначити те, що суперництво між Аргентиною і Бразилією носило традиційний характер. Воно менш гостре, чим зіткнення Аргентини з Чилі, проте, воно впливало на ситуацію в регіоні. Тому, коли Аргентина і Бразилія стали активно взаємодіяти в рамках МЕРКОСУР, підсилюючи тим самим свої позиції в Латинській Америці, США вирішили втрутитися. Розвиток подій прискорила зустріч двох президентів - Р.Альфонсіна і Ж.Сорнея, що відбулася в грудні 1985 р. у прикордонному містечку Ігуасу. Лідери Аргентини і Бразилії підписали "Декларацію Ігуасу", що проголосила курс на зміцнення політичного й економічного співробітництва і посилення інтеграційних процесів. Завдяки цьому документу Аргентина і Бразилія стали розвивати контакти в різних сферах, у тому числі військово-технічній, що викликало особливу стурбованість Сполучених Штатів.

Незважаючи на негативні аспекти зближення зі США, К.Менем продовжував розвивати цей курс. Зокрема, він направив війська до Перської затоки для участі у війні 1991 р., аргентинський військовий континент у складі "блакитних касок" у 90-ті рр. взяв участь у миротворчих операціях у Боснії і Хорватії.

Наступний напрямок зовнішньополітичних зусиль Аргентини у розглянутий період – участь в інтеграційних процесах. Найбільш динамічно Аргентина співробітничала і продовжує співробітничати з МЕРКОСУР. У 1986 р. президент Аргентини Р.Альфонсін підписав з лідером Бразилії програму двостороннього економічного співробітництва. Цей документ послужив фундаментом для МЕРКОСУР. К.Менем продовжив справу, розпочату Р.Альфонсіном. У 1991 р. було підписано Договір Асунсьйона – механізм, що визначив і структуру загального ринку держав. Створена організація охопила територію в 12 млн. кв. км із населенням у 200 млн. чоловік і сумарних обсягів валового внутрішнього продукту, що наближається до 1 трлн. дол., це близько 50% ВВТ Латинської Америки, майже 60% її території і 50% її населення [9]. Споконвічно ставка була зроблена на економічну кооперацію, відповідно менше уваги приділялося фінансовій і соціальній сфері.

Діяльність МЕРКОСУР припускає розгляд питань безпеки. Одним з найбільш важливих напрямків у сфері безпеки є врегулювання територіальних конфліктів і стабілізація військових

Література

1. Сударев В.П. Взаимозависимость и конфликт интересов. США и Латинская Америка (вторая половина XX столетия). – М.: ИЛАРАН, 2000. – 357 с.; Хачатуров К.А. Латиноамериканские уроки для России. – М.: Междунар.отношения, 1999. – 400 с.; Кальвокоресси П. Мировая политика после 1945 года: В 2-х кн. / Пер. с англ. – М.: Междунар. отношения, 2000. – 592 с.
2. Кальвокоресси П. Указ. соч. – С. 403.
3. Хачатуров К.А. Указ. соч. – С. 178.
4. Ibid.
5. Латинская Америка. – 1994. – № 6. – С. 14.
6. Correrio Brasiliense. – Brasilia. – 12.VIII.1994.
7. Gramma Internacional. La Habana. – 31.VIII.1997.
8. Сударев В.П. Указ. соч. – С. 276-277.
9. Anuario Estadistico de America Latina y EI Caribe, 1996. Santiago de Chile, 1997. – P. 5.
10. La Razon. – 15.X.1997. – P. 2.

Надійшла до редколегії 28.10.2004 р.